

## FILM

FEST '87

## AZ ÉLETNÉL IS TOBB

A film — amelyet századunk művészetének neveznek — elsősorban látvány, mese és álom. Lehetőleg érdekes álom, ahogy Federico Fellini mondja. Álom, amelynek megvannak a saját belső törvényei, de kivételei is. S rendszerint ezek a kivételek kínálják az igazi élményt.

A FEST új tanácsot, végrehajtóbizottságot és szelektorokat kapott. Ez utóbbiakat Gordan Mihic, a sikeres forgatókönyv- és drámaíró, Boro Drašković, a kifinomult ízlésű rendező-tanár és Dušan Makavejev, az itthon több mint egy évtizedig kegyvesztett rendező személyében. Hozzáértők kerültek az elfásult fesztivál élére. Céljuk mindannyiunk kívánságával megegyezett: visszaszerezni a filmvásárrá vedlett fesztivál tekintélyét. Az első évben idejükből — szeptemberben nevezték ki őket — és erejükből csak részeredményekre tellett: a FEST újra esemény lett; a filmműsorokat a Száva Központban, a Szakszervezeti Otthonban, az Egyetemista Művelődési Központban, a Művészeti Akadémián és a Jugoszláv Filmtárban is megtekinthették az érdeklődők; neves filmművészek — Miloš Forman, Erland Josephson, Andrej Koncsalovszkij, Jim Mc Bryde, Ljudmilla Szaveljeva, Marie Riviere és mások — tették tiszteletüket; a Száva Központban monitorokon reggeltől estig pergett a fesztivál videoközlőnye (filmek, videoclípek, beszélgetések, információk); műholdas televíziós kapcsolat létesült Washingtonnal, ahonnan John Carpenter, a *Boszorkányok éjszakája*, a *Köd* s más kiváló rémfilmek készítője válaszolt a fesztivált kísérő újságírók kérdéseire, amelyek zömmel Carpenter legújabb, Belgrádban is bemutatott munkájára, a *Zürzavar a kínai negyedben* címűre vonatkoztak. Ezt a filmet, amely a műfajok kompillálásával az abszurdumig megy, csak a humor teszi nézhetővé, menti meg.

A filmesek műzsája nem volt bőkezű. Csak keveseket fogadott kegyeibe, s így az elmúlt esztendő termése biztos nem nyit új fejezetet a filmtörténetben. Majdnem ötven film várta kifulladásig mindazokat, akik naponta beültek a mozitermekbe. Világraszóló alkotásokat, alakításokat, kameramunkát, rendezést alig láttunk. A mintegy tucatnyi átlagosnál jobb, igényesebb produkció azonban megtartotta a filmművészetbe vetett hitünket.

Andrej Tarkovszkij utolsó filmje, az *Aldozat* olyan csodálatos életművet zár le, amelynek állomásai, az *Iván gyermekkor*, a *Rubljov*, a *Stalker*, a *Solaris* és a *Nosztalgia*, a filmművészet egy-egy fejezetét is jelenthetnék. A svéd—francia koprodukcióban készült *Aldozat* Tar-

kovszkij művészi hitvallásának is tekinthető. Sven Nykvist kamerája egy varázspálca észrevétlenségével pásztázik, és hosszú-hosszú jelenetekbe gyűjtve teszi élénk az örökös félelem, az időtlenség és a remény egymást váltó jelképeit. A végelszámolás e megrázó dokumentuma abban a kilenc percnyi jelenetben teljeseedik ki, amelyben a főszereplő, Erland Josephson vezeklésként fölgújtja saját házát. Tarkovszkij e lassú, de nem ritmus nélküli filmje a belső hangok és értékek után kutat. Cannesban tavaly a rendező és a kamera mögött álló Sven Nykvist is különdíjban részesült.

A FEST másik csúcspontját Godfrey Reggio kimondhatatlan című dokumentumfilmje, a *Koyaanisqatsi* jelentette. Reggio első és eddig egyetlen filmje 1982-ben a New York-i fesztivál egyik eseménye volt. A nyolcvannal percig tartó képszimfónia másodpercnyi pontossággal rendezi el, állítja párhuzamba vagy ellentétbe a hét évig forgatott képsorok jelképeit, zenéjét, ritmusát. Gyorsított, illetve lassított kameramozgással és sebességgel rögzít. Az emberi szemnek szokatlan kameraállások a mindennapi képeket is valótlanná teszik. Az illúzió Phil Glass zenéjével válik teljessé. Akárcsak a tágra nyílt augusztusi éjszakák csillagképei, a *Koyaanisqatsi* is a tenyerünkre teszi a világot, az univerzumot, elámít és mindennapi kapkodásaink értelmetlenségére is rádöbrent bennünket. „... szállunk tehetetlenül, / mint fergegében a futóhomok” — mondaná Omar Khajjám, a szép szavú perzsa. E kedves film, amellyel másfél óráig utazhatunk gondtalanul, mégsem eredeti. Reggio nagy elődei, Dziga Vertov *Ember felvevőgéppel* (1929) és Walter Ruttmann *Berlin, egy nagyváros szimfóniája* (1927) című filmjéből meríti ötleteit. Bár az is elképzelhető, hogy sohasem látta ezeket a filmeket.

Dušan Makavejev *W. R. avagy a szervezet titka* című filmjéről mindent tudtunk, anélkül hogy láttuk volna. Ismertük „az” ügyet. A film titka azonban csak most, tizenhat év után oldódott meg, megszűnt a titok, s maradt a film. Ez a kollázstechnikával készült alkotás, amely szabad formájával egyesek szerint fordulópontot jelentett a filmművészetben, 1971-ben készült és szarkazmusa, akkor merész erotikája jelentett újdonságot.

Három filmről, három kivételes alkotásról szoltunk, de beszélhettünk volna az öreg „újhullámos”, Eric Rohmer *Zöld sugár* című filmjéről is, amely sajátos beállításaival, könnyedségével sokak tetszését elnyeri majd. A filmet a velencei fesztivál nagydíjával és a cannes-i fesztivál különdíjával tüntették ki. Beszélhettünk volna a szovjet filmgyártásról is, nem annyira ennek jelenéről, mint a *W. R.* sorsára jutott alkotásokról, amelyek többévi porosodás után most kerülhettek elő. Közéjük tartozik Alekszej German *Ellenőrzés az utakon* című filmje, amely teatrális történelemábrázolás helyett az emberről emberi hangon igyekszik szólni. Beszélhettünk volna Woody Allen művészi szintre emelt szellemi önk-

elégítéseiről, amelyek képre és hangra, tehát filmre váltva régen fogalommal lettek. De beszélhetnénk az Oscar-díj várományosairól, Woody Allen *Hanna és testvérei* mellett a FEST egyetlen kanadai filmjéről, a Denis Arcond rendezte *Az amerikai birodalom bukásáról*, amely nem kevés cinizmussal világítja meg a tipikus női és férfi beszélgetések sanyarú valóságát, hátterét, kollektív pszichoterápia, amely dramaturgiai hiányosságai ellenére is elnyeri majd sokak tetszését. Továbbá a FEST egyik legjobb bűnügyi filmjéről, a *Kék bársonyról*, amelyben David Lynch a jól ismert sablont érdekesítő történettel tölti ki. Vagy beszélhetnénk Neill Jordan filmjének, a Mona Lisának főszereplőjéről, Bob Hoskinsról, aki alakításáért Cannes-ban már díjban részesült. Megemlíthetnénk a feljövő angol filmgyártás tavalyi csúcsteljesítményét, James Ivory *Szoba kilátással* című filmjét, amely a századelő különböző erkölcsi felfogásait helyezi egymással szembe, így alakítva ki a történetbeli konfliktust. Angol pedantéria és árnyalt irónia jellemzi a kor stílusában készült filmet, amelyet Oliver Stone *Szakasz* című alkotásával együtt a legtöbb, nyolc Oscar-díjra jelöltek.

A fesztivál zárónapján láttuk Claude Lanzmann *Shoah* című megrázó alkotását, ezt a kilenc és fél órás dokumentumfilmet, amelyet a szerző tíz évig forgatott, és háromszázötven órányi felvételtől vágott össze, így adózva a náci fogolytáborokat megjárt vagy odaveszett zsidók szenvedéseinek, illetve emlékének, de természetesen a jelenhez fordulva — elementáris erővel.

LÉPHAFT Pál